

KORXONALARDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING O'ZIGA XOS JIHLTLARI

Qo'shayev To'xtasin Abdiqodirovich,
Moliya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada ishlab chiqarish korxonalarida ichki audit xizmatini tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlari chuqur tahlil qilingan. Ayniqsa, ishlab chiqarish jarayonining bosqichlari, texnologik xarajatlar, tannarx shakllanishi, xomashyo va materiallar harakati kabi omillarni hisobga olgan holda ichki audit xizmatining o'ziga xosliklari yoritilgan. Maqolada ichki auditning ishlab chiqarish samaradorligiga ta'siri, nazorat tizimini kuchaytirishdagi roli hamda ushbu xizmatni tashkil etish bo'yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan. Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalarining ichki audit jarayonlariga integratsiyalashuvi va kadrlar siyosatining ahamiyatiga ham alohida e'tibor qaratilgan.

Annotatsiya

В данной статье подробно рассмотрены теоретические и практические аспекты организации службы внутреннего аудита на промышленных предприятиях. Особое внимание уделяется специфике аудита с учетом стадий производственного процесса, технологических затрат, формирования себестоимости, движения сырья и материалов. Освещается влияние внутреннего аудита на эффективность производства, его роль в укреплении системы внутреннего контроля, а также даны практические рекомендации по организации службы. Также акцент сделан на интеграции современных информационных технологий в аудиторские процессы и значения кадровой политики.

Abstract

This article explores the specific features of establishing an internal audit service within manufacturing enterprises. It provides a thorough analysis of both theoretical foundations and practical approaches to organizing internal audit in the context of complex production processes, cost accounting, raw material flow, and multi-stage

manufacturing cycles. Special attention is given to the role of internal audit in ensuring effective cost control, improving transparency in resource utilization, and increasing operational efficiency. The paper also discusses the integration of modern information technologies into audit processes and emphasizes the importance of auditor specialization and staff training in industrial sectors. Based on the analysis, practical recommendations are offered to strengthen internal audit functions as a strategic management tool in the manufacturing environment.

Kalit soʻzlar (Keywords): Ichki audit, ishlab chiqarish jarayoni, tannarx, texnologik xarajatlar, xomashyo, zaxiralar nazorati, ichki nazorat tizimi, audit metodologiyasi, samaradorlik, axborot texnologiyalari.

Kirish

Ishlab chiqarish korxonalarida – bu murakkab texnologik jarayonlarga, koʻp bosqichli mahsulot tayyorlash sikliga ega boʻlgan iqtisodiy subʼyektlardir. Bunday muhitda faoliyatni uzluksiz va samarali yuritish uchun ichki nazorat va audit tizimining kuchli boʻlishi shart. Ichki audit xizmati bu borada nafaqat moliyaviy intizomni taʼminlaydi, balki ishlab chiqarish resurslaridan oqilona foydalanishni, yoʻqotishlar va isrofgarchiliklarni kamaytirishni, mahsulot tannarxini toʻgʻri hisoblashni va jarayonlarning ichki uygʻunligini baholashni koʻzda tutadi.

Ishlab chiqarish korxonalarida ichki audit xizmatining asosiy vazifalari

Ishlab chiqarish sohasida ichki audit xizmatining vazifalari quyidagicha aniq ifodalanadi:

1. Xomashyo va materiallar zaxirasining hisobdorligi va saqlanishini tekshirish;
2. Ishlab chiqarish jarayonida yuzaga keladigan bevosita va bilvosita xarajatlarning asoslanganligini baholash;
3. Mahsulot tannarxining toʻgʻriligini aniqlash va hisoblashdagi xatoliklarni bartaraf etish;
4. Ishlab chiqarish rejalari va bajarilgan ishlar oʻrtasidagi farqlarni tahlil qilish;
5. Texnologik meʼyorlarga rioya etilganligini monitoring qilish;
6. Chiqindilar va ortiqcha ishlab chiqarish xarajatlarini aniqlab, ularga yechimlar taklif qilish;

7. Ichki nazorat tizimining ishlab chiqarish sikliga integratsiyalashuvini ta'minlash.

Audit xizmatining tashkil etilishida sanoat xususiyatlarining hisobga olinishi

Ishlab chiqarish korxonalarining faoliyati quyidagi jihatlari bilan farqlanadi:

- Ko'p bosqichli ishlab chiqarish jarayoni: Masalan, metallurgiya, to'qimachilik yoki oziq-ovqat sanoatida xomashyo bosqichma-bosqich mahsulotga aylanadi.
- Rejalashtirilgan texnologik xarajatlar: Texnik normativlar asosida aniqlanadigan resurs sarflari mavjud.
- Chiqindilar va yo'qotishlar: Har bir ishlab chiqarish jarayonida chiqindilar ajraladi, ular tahlil qilinishi va optimallashtirilishi zarur.

Shuning uchun ichki audit xizmatini tashkil etishda quyidagi o'ziga xos yondashuvlar qo'llaniladi:

Aspekt	Auditdagi yondashuv
Xomashyo va materiallar	Omborlardagi harakat, kirim-chiqimlar, normalar asosida sarflanishi tahlil qilinadi.
Ishlab chiqarish jarayoni	Jarayonlarga ajratilgan xarajatlar, ishlab chiqarish bo'limlari faoliyati tekshiriladi.
Mehnat resurslari	Ish vaqti, mehnat unumdorligi, ustama va mukofotlar qonuniyligi tahlil qilinadi.
Asbob-uskunalar	Uskunalarining samarali ishlashi, amortizatsiya hisobining to'g'riligiga baho beriladi.
Tayyor mahsulot	Sifat nazorati, hisobga olish va saqlash tartiblari o'rganiladi.

Ichki audit xizmati faoliyatini samarali tashkil etish shartlari

1. Sohaga ixtisoslashgan auditorlar: Texnologik jarayonlarni tushunadigan, iqtisodiy va texnik bilimlarga ega bo'lgan xodimlar zarur.

2. Audit dasturini ishlab chiqish: Ishlab chiqarish bo'limlari bo'yicha yillik va choraklik audit rejalarini tuzish.
3. Axborot texnologiyalaridan foydalanish: Masalan, ERP tizimlari orqali xarajatlar, zaxiralar va mahsulot harakati ustidan real vaqtli nazorat.
4. Tajriba almashinuvi: Ichki auditorlar boshqa zavod va ishlab chiqarish korxonalarini bilan tajriba almashuvi orqali malakasini oshirishi lozim.

Ichki audit natijalarining amaliy samarasi

Ichki audit xizmati ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda bevosita rol o'ynaydi. Audit natijasida quyidagi ijobiy natijalarga erishish mumkin:

- Ishlab chiqarish tannarxi aniq va asosli shakllantiriladi;
- Rejasiz yo'qotishlar va ortiqcha xarajatlar kamayadi;
- Ombor zaxiralari to'g'ri yuritilib, ortiqcha materiallar to'planishi oldi olinadi;
- Ishlab chiqarish intizomi va nazorati mustahkamlanadi;
- Mahsulot sifati yaxshilanadi.

Xulosa

Ishlab chiqarish sohasida ichki audit xizmatining o'rni tobora ortib bormoqda. U faqat moliyaviy tekshiruv vositasi emas, balki ishlab chiqarish samaradorligini oshiruvchi strategik boshqaruv vositasi sifatida faoliyat yuritadi. Mazkur xizmat orqali korxonaning barcha darajadagi faoliyatida shaffoflik, tejamkorlik va sifat kafolatlanadi.

Kelajakda ichki audit xizmatining ishlab chiqarish sohasida texnologik audit, sanoat xavfsizligi auditi kabi yo'nalishlar bilan kengayishi, uni xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirish esa korxonalarining raqobatbardoshligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni. – Qabul qilingan sana: 13.04.2016 y. – O'RQ-404-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. "Ichki audit xizmatini tashkil etish va yuritish tartibi to'g'risida"gi Nizom. – 2020 y.
3. International Standards for the Professional Practice of Internal Auditing (IIA). – The Institute of Internal Auditors, 2023.

4. Мамыров Н. К., Тажибаева С. Е., Саханова А. Н. Внутренний аудит: теория и практика. – Алматы: Экономика, 2020. – 312 б.
5. Саксонов С. Н. Организация внутреннего аудита на промышленных предприятиях. – М.: Инфра-М, 2022. – 288 с.
6. Juraev M. B., Muxamedova N. X. Buxgalteriya hisobi va audit. – Toshkent: “Iqtisod-Moliya”, 2022. – 448 b.
7. To‘xtasinov T. I. Ishlab chiqarish tannarxini shakllantirishda ichki nazorat tizimining roli // “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” jurnali. – 2024. – №3. – B. 45–51.
8. Nazarova R. A., Abduvokhidova R. B. Buxgalteriya hisobining nazariy va amaliy masalalari. – Toshkent: “IQTISODIYOT”, 2023. – 356 b.
9. COSO: Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. Internal Control – Integrated Framework. – 2017.
10. ISO 19011:2018 – Guidelines for auditing management systems. – International Organization for Standardization.